

УДК 338.43:339.562:631.372

П. В. Пивовар

к.е.н.

Житомирський національний агроекологічний університет

ІМПОРТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МАШИННО-ТРАКТОРНИХ ПАРКІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто основні специфічні проблеми, з якими стикаються сільськогосподарські товаровиробники у процесі формування своїх машинно-тракторних парків. Проаналізовано динаміку наявності та оновлення енергетичних потужностей тракторів й комбайнів у сільському господарстві України. Запропоновано та апробовано для дослідження процесу формування машинно-тракторних парків показник баланс оновлення тракторів та комбайнів. Проаналізовано структуру кількості й вартості придбання тракторів у розрізі їх потужностей та походження виробника. Для дослідження зміни ціни різних виробників та однакової потужності запропоновано використовувати показник вартості одиниці потужності трактора – 1 кВт.

Ключові слова: імпорт, сільськогосподарська техніка, машинно-тракторний парк, виробники сільськогосподарської техніки, аграрні підприємства.

Постановка проблеми

В умовах дефіциту продовольства на світових ринках аграрний сектор став потужним локомотивом вітчизняної економіки. Для підтримання стабільного розвитку, утримання зайнятих позицій та завоювання нових аграрні виробники обрали напрям модернізації виробничих засобів, особливо їх активної частини – сільськогосподарської техніки. Так як вітчизняна галузь сільськогосподарського машинобудування не в змозі забезпечити аграрних товаровиробників потужною, ефективною, високопродуктивною у сучасних умовах економічною технікою, на ринок зайшли іноземні виробники сільськогосподарської техніки, які відповідають всім заявленим вимогам.

Сільське господарство – специфічна галузь, в основі якої лежить процес вирощування продукції тваринного та рослинного походження. Але на ці

процеси впливає значна кількість факторів: погодні умови, забезпеченість виробничими потужностями, біологічні процеси тощо. До більшості даних факторів товаровиробник пристосовується і вплинути на їх ніяк не може, тоді як процес використання сільськогосподарської техніки піддається управлінню та вдосконаленню.

Сільськогосподарські товаровиробники задля отримання кінцевого продукту вимушені виконати необхідні технологічні операції вчасно та найкоротші строки, враховуючи, що машинно-тракторний парк застарілий на 80–90 % й потребує значних поточних витрат для підтримання його у робочому стані, а якість виконаних ним робіт є дуже низькою. Все це відображається на термінах виконання агротехнічних операцій та призводить втрати значного обсягу врожаю.

Нині кількість списаної техніки у невеликих за площею сільськогосподарських підприємствах перевищує кількість придбаної більш як у 10 разів, тоді як великі інвестиційні компанії можуть собі дозволити інтенсивне оновлення своїх МТП найсучаснішою сільськогосподарською технікою.

Аналіз останніх публікацій та досліджень

Вагомий внесок у дослідження питання формування та ефективності використання технічних засобів сільськогосподарськими товаровиробниками внесли вітчизняні та іноземні вчені й практики. Дослідженням зазначеної тематики займалися С. П. Азізов, В. Г. Андрійчук, Я. К. Білоусько, П. С. Березівський, М. І. Горячкін, Л. В. Погорелий, В. М. Петров, Г. М. Підлісецький, П. Т. Саблук та інші. Науково-методологічні здобутки перелічених авторів є вагомим внеском у розвиток аграрної науки. Водночас, недостатньо дослідженими залишаються теоретичні засади формування та впровадження механізмів забезпечення сільськогосподарських підприємств технічними засобами. Додаткових досліджень потребують фінансові аспекти формування машинно-тракторних парків на основі порівняння вітчизняної та імпортованої техніки.

Мета, завдання та методика дослідження

Мета статті полягає у проведенні дослідження процесу формування машинно-тракторних парків (МТП) сільськогосподарських товаровиробників.

Об'єктом дослідження є вивчення процесів формування МТП сільськогосподарських підприємств.

Відповідно до мети поставлені такі завдання: проаналізувати динаміку оновлення основних складових МТП, визначити структуру формування тракторного парку в розрізі потужності та країн походження, дослідити тенденцію зміни ціни на вітчизняні та імпортовані трактори різної потужності.

Теоретичною та методологічною основою досліджень, представлених у статті, були положення та розробки вітчизняних й зарубіжних вчених, що займалися дослідженням проблем формування й використання МТП сільськогосподарських товаровиробників, у процесі дослідження також

використано монографічний, абстрактно-логічний та метод аналізу і синтезу для найбільш ефективної реалізації поставленої мети.

Результати дослідження

Проблема оновлення машинно-тракторних парків сільськогосподарських товаровиробників залишається актуальною протягом всього періоду незалежності України. Зміна кон'юнктури ринку сільськогосподарської техніки, відсутність єдиної, довготривалої державної програми підтримки оновлення МТП, значне коливання курсу гривні спричинили поступове зменшення кількості основних складових МТП сільськогосподарських підприємств (рис. 1).

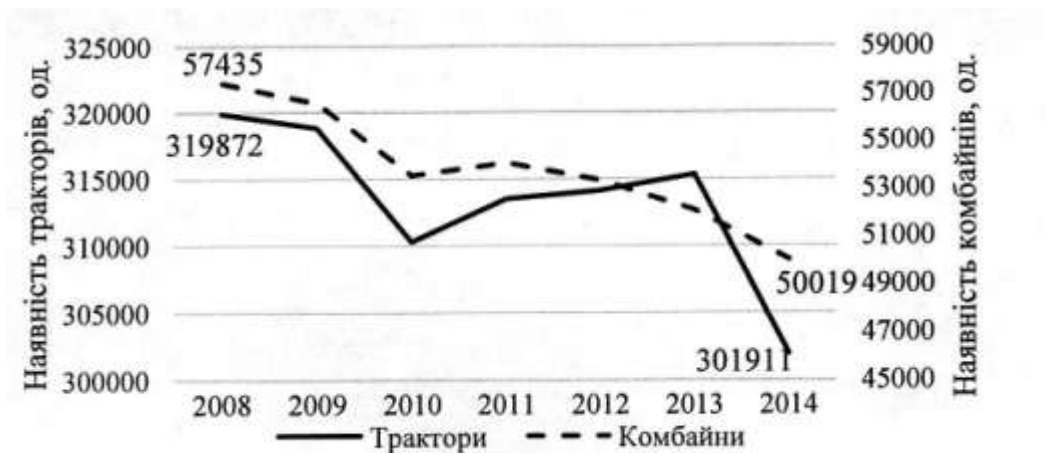

Рис. 1. Динаміка наявності кількості тракторів та комбайнів

Джерело : власні дослідження на основі [6].

За період з 2008 р. по 2014 р. загальна кількість тракторів та комбайнів зменшилася на 7 % та 13 %, відповідно. Темпи зменшення становили 1 % та 2,6 % річних. Але не можна стверджувати, що ця тенденція є виключно негативною без дослідження зміни якісних показників техніки. Одним із основних якісних показників, що характеризує виробничу якість, є енергетична потужність двигунів техніки. Потрібно відмітити, що середньорічні темпи зменшення цього показника становлять 1,5 %, і за досліджуваний період загальні потужності тракторних двигунів зменшилися на 9 %.

Кардинально протилежна тенденція спостерігається з енергетичними потужностями двигунів комбайнів (рис. 2). Якщо середньорічні темпи зменшення кількості комбайнів становлять 2,6 %, то темпи зміни потужності двигунів комбайнів щороку збільшуються на 0,1 %. Тобто придбана техніка є енергетично кращою за ту, що вибула.

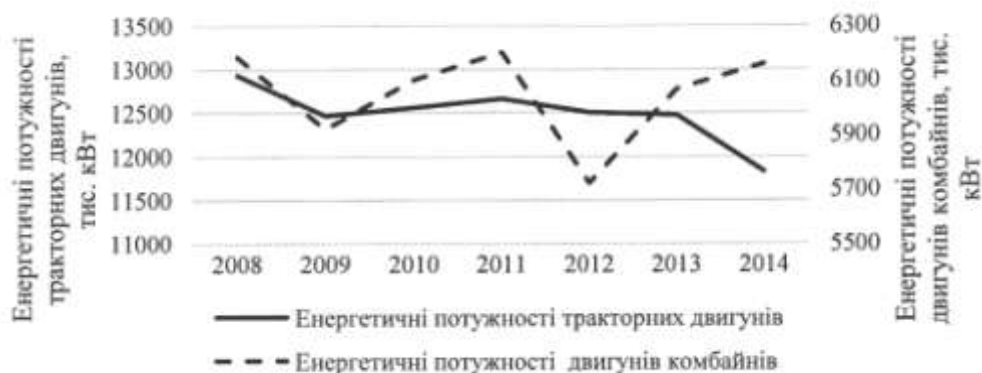

Рис. 2. Енергетичні потужності основних видів сільськогосподарської техніки

Джерело: власні дослідження на основі [6].

Для дослідження процесу оновлення технічних засобів пропонуємо визначити баланс оновлення, який розраховується як відношення кількості введених у дію технічних засобів до кількості виведених. Даний показник розрахуємо, розглянувши в динаміці для тракторів та комбайнів (рис. 3). Як видно з рисунку, за весь досліджуваний період спостерігався негативний баланс оновлення, окрім 2012 р. – для тракторів та 2011 – для комбайнів.

Рис. 3. Баланс оновлення тракторів та комбайнів

Джерело: власні дослідження на основі [6].

Розглянемо який вплив здійснюють іноземні виробники технічних засобів на структуру ринку сільськогосподарської техніки України. Відповідно до інформації, що надає статистичне управління, всі трактори поділяються на чотири групи: з потужністю менше 40 кВт, від 40 до 60 кВт, від 60 до 100 кВт та понад 100 кВт (рис.4). Кожна з даних груп певним чином співвідноситься з класифікацією енергетичних засобів згідно з міжнародним стандартом ГОСТ 27021-86 (СТ СЭВ 628-85). Відповідно до походження, трактори можна класифікувати на трактори вітчизняного виробництва («Кий», «ГЯ-200 «Ярило», «ХТА», «ХТЗ» тощо), виробництва республіки Білорусь («Беларус», «МТЗ») та зарубіжного виробництва («Case», «Claas», «John Deere», «New Holland» тощо).

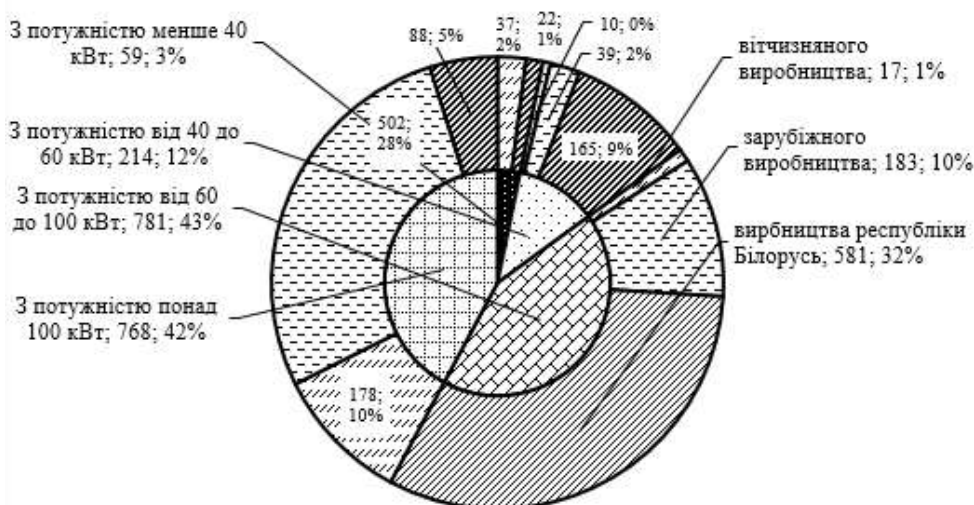

Рис. 4. Кількість придбаних тракторів у 2014 р., відповідно до їх потужності та походження виробника, од.

Джерело: власні дослідження на основі [6].

У процесі дослідження встановлено, що в структурі тракторів потужністю менше 40 кВт вітчизняні виробники займають 63 % від кількості та 60 % – від вартості всіх тракторів групи (рис. 5), зарубіжного виробництва, відповідно, 37 % та 40 %, відповідно, тоді як тракторів виробництва Республіки Білорусь взагалі не представлено.

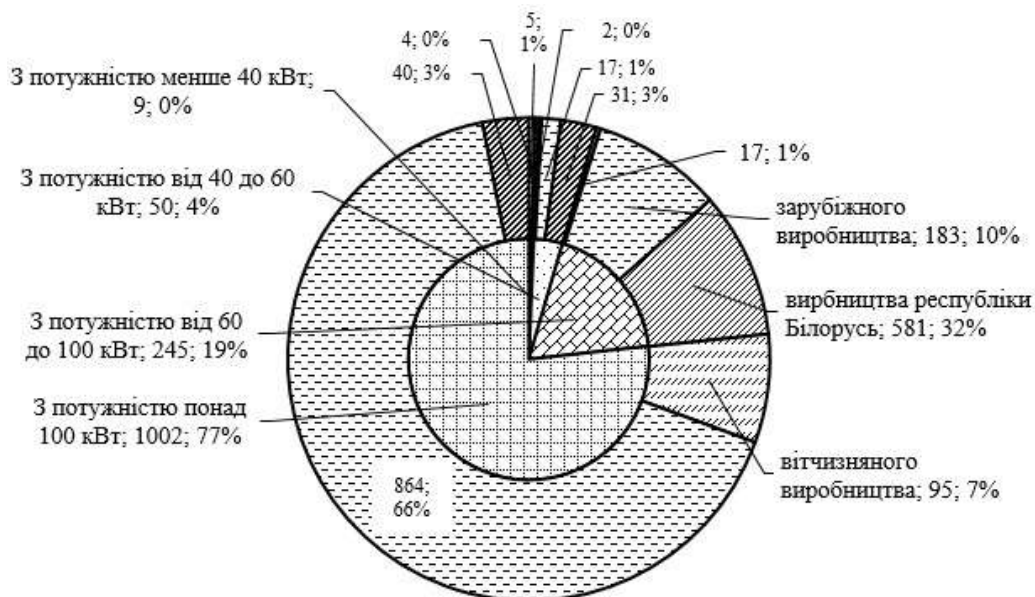

Рис. 5. Вартість придбаних тракторів у 2014 р., відповідно до їх потужності та походження виробника, млн. грн.

Джерело : власні дослідження на основі [6].

Кардинально інша ситуація у групі тракторів потужністю від 40 до 60 кВт. Найбільшу частку кількості придбаних тракторів та їх вартості у даній групі займають виробники Республіки Білорусь – 77 % кількості та 62 % вартості тракторів групи; техніка зарубіжного виробництва становить, відповідно, 18 % кількості та 33 % вартості; вітчизняна техніка представлена в даній групі 5 % у кількості та вартості тракторів групи.

Дещо схожа ситуація спостерігається у сегменті ринку тракторів з потужністю від 60 до 100 кВт. Лідируючу позицію займають виробники тракторів Республіки Білорусь – 74 % кількості та 62 % вартості придбаних тракторів; на другому місці знаходяться зарубіжні виробники тракторів – 23 % кількості та 46 % вартості; вітчизняна техніка представлена в даній групі на рівні 2 % кількості та 2 % вартості тракторів групи.

Зовсім інша ситуація спостерігається на ринку тракторів потужністю понад 100 кВт. Лідерами на цьому ринку є зарубіжні виробники тракторів – 65 % кількості та 86 % вартості всіх тракторів групи; на другому місці знаходяться вітчизняні виробники тракторів, які займають 23 % кількості та 9 % вартості проданих тракторів групи (потрібно відмітити що вітчизняні виробники кожного року втрачають 5–7% ємності ринку даної групи); за 5 років виробники тракторів Республіки Білорусь з 1 % завоювали 11 % кількості та 4 % вартості реалізованих тракторів цієї групи.

Отже, лідерами на ринку тракторів всіх класів України є виробники Республіки Білорусь, які імпортують в Україну 46 % кількості та лише 15 % вартості всіх тракторів, проданих в Україні за 2014 р. Така ситуація пояснюється тим, що імпортні трактори Республіки Білорусь з кожним роком модифікують та вдосконалюють свої вироби, підвищуючи ефективність використання, економність та комфорт. При цьому, ціна на техніку протягом останніх п'яти років майже не змінилася.

Зарубіжні виробники займають 76 % вартості всіх тракторів, куплених сільськогосподарськими товаровиробниками, забезпечуючи 41 % ємності ринку. Дана ситуація пояснюється високою вартістю зарубіжної техніки, а висока частка ринку демонструє надійність, ефективність та продуктивність такої техніки. Аграрії свідомо йдуть на такі дії, керуючись принципом «ціна–якість».

Важливим елементом аналізу ринку тракторів є зміна ціни на сільськогосподарську техніку. Продовжуючи аналізувати ринок тракторів, використаємо єдиний вартісний показник, за допомогою якого можна порівняти ціну техніки однакової потужності та різних виробників вартістю 1 кВт/тис. грн, що розраховується як відношення суми всіх потужностей однієї з груп тракторів до суми вартості цих тракторів (рис. 6).

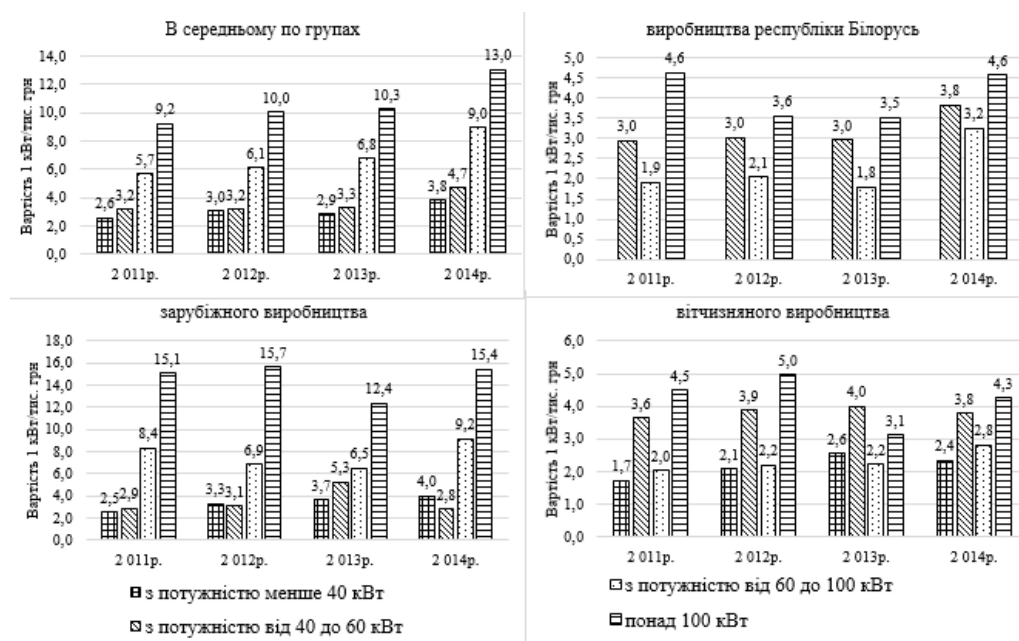

Рис. 6. Середня вартість 1 кВт/тис. грн відповідно до походження виробників тракторів

Джерело : власні дослідження на основі [6].

Проведений аналіз показав, що, у середньому, всі трактори подорожчали на 50 % (на 46 % трактори з потужністю до 40 кВт, на 47 % – від 40 – 60 кВт, на 58 % – від 60 до 100 кВт та на 41 % – трактори з потужністю понад 100 кВт). При цьому, трактори вітчизняного та іноземного виробництва, у середньому, подорожчали на 18 %, тоді як трактори виробництва республіки Білорусь – на 35 %.

Потрібно відмітити, що трактори вітчизняного виробництва, за деякими позиціями, навіть подешевшали (понад 100 кВт), що пов'язано з тим, що такі трактори купують великі товаровиробники, які отримують значні прибутки, тому купують високоефективну, надійну та продуктивну сільськогосподарську техніку. Наразі дрібні товаровиробники можуть тільки дозволити собі малопотужні (до 40 кВт) та найдешевші вітчизняні трактори серед всіх представлених на ринку тракторів.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Досліджуючи процеси формування машинно-тракторних парків сільськогосподарських підприємств та його найбільш активної частини (тракторів), можна зробити такі висновки:

1. Наявність тракторів у сільськогосподарських підприємствах України з кожним роком зменшується на 1 %, тоді як в еквіваленті потужності темпи зменшення становлять 0,1 % річних, що свідчить про екстенсивне оновлення тракторного парку.

2. За 2014 р. сільськогосподарські товаровиробники найбільше придбали тракторів виробництва Республіки Білорусь – 55 %, тоді як частка від загальних витрат на оновлення тракторного парку становила лише 15 %. Зарубіжних тракторів було придбано 35 %, а частка у загальних витратах становила 77 %. Вітчизняних тракторів було придбано лише 10 %, і частка становила 8 % від всієї вартості.

3. Ціна на трактори вітчизняного та іноземного виробництва, у середньому за 2011 – 2014 рр., підвищилася на 18 %, тоді як трактори виробництва республіки Білорусь подорожчали на 35 %.

Перспективами подальших досліджень є переведення енергетичних потужностей тракторів у тяглові класи для їх подальшого дослідження в контексті економічної ефективності, враховуючи їх ціну та продуктивність.

Література

1. Данкевич В. Є. Економічна ефективність технологій точного землеробства / В. Є. Данкевич // Збірник наукових праць Харківського національного аграрного університету. Серія: Економічні науки: – Харків: ХНАУ, 2013. – № 6.– С. 102–110.

2. Данкевич В. Є. Митне регулювання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції в умовах асоціації з ЄС / В. Є. Данкевич // Глобальні та національні проблеми економіки, 2015. – № 4. – С. 57–60.

3. Данкевич Є. М. Пріоритетні вектори інвестиційної діяльності інтегрованих формувань / Є. М. Данкевич // Науковий вісник Херсонського Державного університету. Серія: Економічні науки. – Херсон: ХДУ, 2015. – № 10. – С. 33–36.

4. Петров В. М. Організація сервісного обслуговування сільськогосподарської техніки в Україні / В. М. Петров // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка – Х. : ХНТУСГ, 2000 – С. 205–212

5. Стан та перспективи розвитку матеріально-технічного забезпечення аграрного виробництва : брошура / Я. К. Білоусько, Г. М. Підлісецький, В. П. Яковенко ; Ін-т аграр. економіки. – К. : ІАЕ УААН, 2003. - 48 с.

6. Статистичний бюлетень «Купівля матеріально-технічних ресурсів – 2007–2014 рр.» [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Формування ринків матеріальних ресурсів АПК [Текст] : науково-популярна література / Авт. колектив: Я. К. Білоусько, Л. М. Будняк, М. І. Герун та ін. ; За ред. Г. М. Підлісецького. - К. : Ін-т аграр. економіки, 2001. – 426 с.
